

І.М. Бабій, Т.П. Вільчинська

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА**

Морфологія

Практикум

Частина 1

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист №14/18.2–1946 від 27.12.2001 р.)*

**ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН**

ББК 81.2 Укр-5
Б12

Головний редактор:
Б.Є. Будний

Рецензенти:
доктор філологічних наук, професор
В.В. Грещук
доктор філологічних наук, доцент
М.С. Лабашук
кандидат філологічних наук, доцент
С.Є. Панцьо

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист №14/18.2–1946 від 27.12.2001 р.)*

Бабій І.М., Вільчинська Т.П.

Б12 Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Практикум.
Ч.1. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2002.— 64 с.

ISBN 966-609-009-0

У навчальному посібнику відповідно до вузівської програми з “Сучасної української літературної мови” у систематичній послідовності пропонується методика проведення лабораторних занять із “Морфології” (Частина 1). До кожної теми, крім плану і рекомендованої літератури, подаються різноманітні вправи аналітичного характеру, перелік контрольних питань, завдання для підсумкового тестового опитування.

Для студентів і викладачів філологічних факультетів, учителів-словесників.

ББК 81.2 Укр-5

© Бабій І.М., Вільчинська Т.П., 2002
© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2002

ISBN 966-609-009-0

Передмова

В умовах становлення національної школи особливо гостро стоїть питання удосконалення фахової підготовки вчителів-словесників, формування у них практичних умінь і навичок. У висококваліфікованій підготовці таких учителів курс “Сучасна українська літературна мова” посідає одне з першорядних місць. Важливим його складником є теоретичний розділ “Морфологія”.

Пропонований посібник складено на основі вузівської програми навчання студентів філологічних факультетів, методичних рекомендацій, що їх містить література останніх років, з урахуванням уже нагромадженого у вузах досвіду проведення лабораторних занять.

Завдання посібника полягає в тому, щоб поглибити й закріпити у свідомості студентів набуті раніше знання про граматичну природу української мови, сформувати у майбутніх філологів творчий підхід до вивчення мовних явищ, виробити навички самостійної дослідницької роботи. Увага однаковою мірою звертається як на засвоєння теоретичного матеріалу, так і на практичне його закріплення. Насамперед йдеться про дискусійні питання щодо сучасної класифікації частин мови, визначення морфологічного статусу числівника і займенника, тлумачення різних перехідних явищ у системі морфології тощо. Тому запропонований навчальний посібник є спробою якнайближче підійти до розгляду теоретичних питань граматики, використавши здобутки сучасної граматичної науки.

Лабораторні заняття з морфології сучасної української літературної мови охоплюють 15 тем, до кожної з яких пропонується план, перелік наукової і навчальної літератури, окремо зазначаються завдання для самостійної й аудиторної роботи. З метою закріплення вивченого рекомендуються контрольні питання, які мають проблемний характер.

Оскільки лабораторні заняття з мови повинні бути спрямовані насамперед на вироблення у майбутнього вчителя навичок самостійної роботи над текстом, то у збірнику пропонуються як суцільні тексти, так і окремі речення для вправ, що добиралися з різножанрових творів української літератури.

При доборі вправ зверталась увага на їх проблемно—пошуковий, розвиваючий характер. Виконання пропонованих завдань передбачає аналіз, спостереження за мовними явищами, нерідко потребуючи осмислення певних закономірностей і висновків тощо. У збірнику подаються також вправи з орфографії та пунктуації, тексти для перекладів.

При аналізі частин мови студенти повинні дотримуватися чіткої послідовності, тому у збірнику наведено схеми морфологічного аналізу.

З метою перевірки знань, умінь і навичок з морфології запропоновано тестове опитування, котре передбачає кілька варіантів.

Навчальний посібник можна також використовувати для індивідуальної роботи студентів.

Сподіваємось, що пропонована праця допоможе філологам в організації навчального процесу, сприятиме ефективному вивченню матеріалу з морфології сучасної української літературної мови, виробленню необхідних практичних умінь та навичок.

Матеріал було апробовано у навчальній роботі зі студентами Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

ГРАМАТИКА.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ГРАМАТИКИ

Теоретичні питання:

1. Граматика як розділ мовознавства. Предмет і завдання морфології.
2. Основні поняття граматики:
 - а) граматичне значення;
 - б) граматична форма;
 - в) граматична категорія.
3. Основні способи і засоби вираження граматичних значень.

Література:

1. Сучасна українська літературна мова. Морфологія/ За ред. І. К. Білодіда. — К.: Наук.думка, 1969. — С. 15–22.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. — К.: Вища шк., 1972 — С.181–189.
3. Безпояско О.К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. — К.: Либідь, 1993.— С.5–14.
4. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія. — Ч.І. — К.: Вид-во КДУ, 1961.
5. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є. І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. — К.: Вища шк., 1989. — С.3–9.
6. Сучасна українська літературна мова/ За ред. М. Я. Плющ. — К.: Вища шк., 1994. - С.188–193.
7. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. — Донецьк: ДонДУ, 1996. — 437 с.

Завдання для самостійної роботи:

1. Законспекуйте статтю: Кушлик О.П. Комплексне визначення частиномовного статусу “перехідних” одиниць //Мовознавство. — 1997. — №4–5. — С.45–49.
2. Які слова у наведених реченнях мають граматичне і лексичне значення? З’ясуйте ці значення.

1. *Мова — це коштовний скарб, набутий віками нашим народом, його невичерпне духовне багатство (Панч). 2. І ластівки мені співали про щастя жити на землі (Сос.). 3. Я — українець. З юних літ мене пісень навчила мати, які чарують цілий світ! (Нех.).*

3. Які граматичні категорії можна виявити в результаті аналізу таких пар слів?

Малювати — малюватися, думаю — думав — думатиму, поет — поети, виконуючий — виконаний, мій — мого — моєму..., говори ти — сказати, споруджуючи — спорудивши.

Завдання для виконання в аудиторії:

1. Установіть граматичні значення повнозначних слів.

1. Впевнений, що найбільший злочин — підірвати віру людини (Ст.).

2. Наше завдання із кожного слова, із кожної фрази викресувати іскру (Панч). 3. І плакати — це також щастя (Ол.).

2. Назвіть способи і засоби вираження граматичних значень слова, охарактеризуйте їх у кожному конкретному випадку.

Побудував — побудував би, зимі — зіми, долоні — на долоні, ломити — зламати, мудрий — мудріший, прилітати — прилетіти, склика́ти — склі́кати, ми — нас, вдали́й — бі́льш вдали́й, співає — хай співає, стелити — застелити.

Успіх супроводжує настрій. Настрій супроводжує успіх.

3. З поданих речень випишіть приклади синтетичних і аналітичних граматичних форм змінних слів. Назвіть, які граматичні значення вони виражають.

1. А яке життя настало б, якби кожен вкрай необхідний був людям (Загр.). 2. Нехай цвітуть про тебе співи, тебе люблю без краю я, мій край веселий і щасливий, Вітчизно зоряна моя (Сос.). 3. Слухаючи про життя видатних людей, сам хочеш стати сильнішим (Мушк.). 4. Я на вбогім сумнім перелозі буду сіять барвисті квітки (Л.Укр.). 5. Ворога не гніви, напій, накорми, і на дорогу хліба-солі дай (Н.тв.).

4. Під які граматичні категорії підводяться наведені ряди слів?

1. Декламу́ю, декламу́єш, декламу́є...

2. Ви́ріс, ви́росла, ви́росло.

3. Тре́тій, тре́тього, тре́тьому...

4. Пада́є, пада́в би, хай пада́є.

5. На́ш — на́ші, уче́нь — уче́ні, мі́ряю — мі́ряємо.

6. Ма́ндрую, ма́ндрува́в, бу́ду ма́ндрува́ти.

5. Визначте способи і засоби вираження граматичних значень за поданою схемою.

Зразок: *Заглядає в шибку казка сивими очима... (Сим.).*

Слово	Граматичне значення	Способи вираження граматичних значень	Засоби вираження
казка	називний відмінок, одна, жіночий рід	синтетичний	флексія -а
заглядає	третя особа, одна, теперішній час, дійсний спосіб, недоконаний вид	синтетичний	флексія -є, суфікс -а-

Для кожної людини центр землі — це те місце, де вона живе. Куди б вас не занесла доля, по яких шляхах-дорогах не носили б вас ноги, в які краї, на які б моря не завела вас необхідність чи допитливість, ви все одно весь час мріятимете про те місце, де лежить саме ваш центр планети. Рідна хата завжди тягне до себе.

Ю.Збанацький

Контрольні питання:

1. Що вивчає морфологія?
2. Охарактеризуйте сутність лексичного і граматичного значення слова. Що спільного і відмінного між лексичним і граматичним значенням?
3. Які слова виражають лише граматичне значення?
4. Чи може одне і те ж граматичне значення виражатися різними граматичними формами?
5. Чи може одна і та ж граматична форма виражати різні граматичні значення?

6. За допомогою яких мовних засобів виражаються граматичні значення в українській мові? Наведіть приклади.
7. У чому відмінність між синтетичним і аналітичним способами вираження граматичних значень?
8. Що таке граматична категорія? Які категорії властиві українській мові?
9. Що таке парадигма? Які бувають парадигми?

Лабораторне заняття №2

ЧАСТИНИ МОВИ

Теоретичні питання:

1. Поняття про частини мови та критерії їх виділення.
2. З історії вивчення частин мови.
3. Класифікація частин мови у сучасній лінгвістичній теорії.
4. Перехід слів з однієї частини мови в іншу.

Література:

1. Сучасна українська літературна мова / Морфологія. За ред. І.К.Білодіда. — К.: Наук.думка, 1969. — С.23–30.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. К.: Вища шк., 1972. — С.200–204.
3. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. — К.: Либідь, 1993. — С. 10–15.
4. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія. — Ч.І. — К.: Вид-во КДУ, 1961. — С.48–90.
5. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. — К.: Наук. думка, 1988. — С.5–40
6. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. — К.: Вища шк., 1989. — С.14–25.

Завдання для самостійної роботи:

1. Законспекуйте статті: Жовтобрюх М.А. Система частин мови в українській лінгвістичній традиції // Мовознавство. — 1993. — №3. — С.3–12; Карпенко Ю.О. Ще раз про критерії виділення частин мови // Мовознавство. — 2001. №3. — С. 76–80.

2. У поданому тексті виділіть повнозначні і неповнозначні частини мови. За якою ознакою вони розрізняються?

*Коли б я знав, що розлучусь з тобою,
О краю мій, о землячко свята,
Що я, отруєний журбою,
В світах блукатиму літа.*

*Коли б я знав про муки люті,
Про сміх і глум на чужині,
Що в мене будуть руки скуті
І в мури замкнені пісні, —*

*Я попрощався б хоч з тобою,
До лона рідного припав,
Прислухався б до шуму трав
І зник...*

*Ні! не пішов би я з ганьбою
Шукать ганьби на чужині...
На хрест?! Однаково мені!
О.Олесь*

3. Знайдіть слова, які перейшли з однієї частини мови в іншу. Поясніть це явище.

1. Весна ледачого не любить, вона проворного голубить.
2. Злого люди закліють, а доброго злижуть.
3. Ледачий двічі робить, а скупий двічі платить.
4. Ситий голодного не розуміє.
5. Одне — в плуг, а інше — в луг (Н. тв.).

Завдання для виконання в аудиторії:

1. Проаналізуйте текст за віднесеністю слів до частин мови: за загальним значенням (частининомовним), морфологічними ознаками й морфемною будовою, за синтаксичною роллю в реченні.

*Терпи, терпи — терпець тебе шліфує,
сталить твій дух — отожд терпи,терпи.
Ніхто тебе в недоли не врятує,
ніхто й не зіб'є з власної тропи.*

*На ній і стій, і стій, допоки скону,
допоки світу й сонця — стій і стій.
Хай шлях до раю, пекла чи полону —
тримайся далі розпачу й надій.
Торуй свій шлях, той, що твоїм назвався,
той, що обрав тебе, як побратим.
До нього змалку ти заповідався
сумним осердям, поглядом сумним.*

В.Стус

2. З'ясуйте, до яких частин мови належать слова спільного кореня.

Малий, змалку, помалу, мало; зима, зимовий, зимувати, по-зимовому, взимку; п'ятий, п'ять, п'ятеро, п'ятірка, п'ятиповерховий, п'ятірня, вп'яте; переправа, переправити, переправлений, переправивши; ох, охати, охання; напам'ять, на пам'ять; в край, вкрай.

3. Виділіть неповнозначні частини мови, поясніть їх службову роль.

*Поезія — це свято, як любов,
О, то не є розмова побутова!
І то не є дзвінкий асортимент
Метафор слів — на користь чи вдогоду.
А що не знаю. Я лиш інструмент,
В якому плачуть сни мого народу.*

Л.Костенко

4. Які слова в наведених уривках стоять поза прийнятою у школі класифікацією частин мови?

*I. Тихим струмочком,
Першим листочком,
Може, зорею у небі,
Може, маленьким
Добрим зерном
Я повернуся до тебе,
Земле родюча моя.*

*II. Та шлях до правди торний і крутий,
І я, напевне, також пам'ятаю,
Що білий світ не тільки з доброти,
Що руки і руйнують, і стріляють.*

Г.Чубач

III. Не жаль мені, що я тебе кохаю,
Та в нас дороги різко розійшлись.

Л.Українка

5. З'ясуйте явища переходу виділених слів з однієї частини мови в іншу.

1. Рад був [Андрій] жити **близько** батька, якого любив і поважав (Фр.). 2. **Живий** про **живе** й думає. 3. **Сміливого** й куля не бере (Н.тв.). 4. **Тому** доля запродала Од краю до краю, А **другому** оставила **Те**, де заховають. 5. Сидить батько **кінець** стола, на руки схилився. 6. Як тополя, стала в полі, При **битій** дорозі. 7. Ніби в хаті, На холоді сердешна мати Під тином, **знай собі**, сидить (Шевч.). 8. Тільки **“так”** чи **“ні”**, **“за”** чи **“проти”** мало сьогодні сенс (Загр.). 9. Далека нам путь, але ми не **одні** (Сос). 10. Буряк... на дорозі не росте, а **все** в огороді (Н.тв.). 11. Птиця спускалася **усе** нижче та нижче (Неч.-Лев.). 12. Моя хвала **живим**, як і **померлим**, отим борцям за **будуце** Русі (Граб.).

6. Складіть речення, в яких би простежувались явища переходу з однієї частини мови в іншу.

Контрольні питання:

1. Що таке частини мови? Які основні категоріальні ознаки частин мови?
2. Розкрийте суть наявних у сучасній лінгвістичній теорії двох підходів до класифікації частин мови?
3. Який внесок В. В. Виноградова та І. К. Кучеренка у розвиток теорії частин мови?
4. Доведіть правомірність поділу частин мови на повнозначні і неповнозначні. Обґрунтуйте лінгвістичний статус службових частин мови.
5. Яке місце в системі частин мови посідають слова категорії стану, модальні слова і вигукі?
6. З'ясуйте на конкретних прикладах явище переходу слів з однієї частини мови в іншу.
7. Що таке синтагма? З'ясуйте поняття парадигматичних і синтагматичних відношень.
8. Яку систему частин мови розглядає шкільна граматика?

ПРИКМЕТНИК

Теоретичні питання:

1. Загальна характеристика прикметника як частини мови.
2. Лексико-граматичні розряди прикметників.
3. Ступені порівняння якісних прикметників.

Література:

1. Сучасна українська літературна мова. Морфологія /За ред. І.К.Білодіда. — К.: Наук. думка, 1969. — С. 140—196.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. — К.: Либідь, 1993. — С.93—142.
3. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. — К.: Наук. думка, 1978. — С. 56—123.
4. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико—граматичному аспекті. — К.: Наук. думка, 1988. — С.153—185.
5. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. — К.: Вища шк., 1972. — С.249—260.
6. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. — К.: Вища шк., 1989. — С. 74—84.
7. Сучасна українська мова /За ред. О.Д.Пономарева. — К.: Либідь, 1997. — С.134—148.
8. Сучасна українська літературна мова/ За ред. М.Я.Плющ. — К.: Вища шк., 1994. — С.222—235.

Завдання для самостійної роботи:

1. У поданому тексті підкресліть прикметники разом з іменниками, з якими вони узгоджуються. З'ясуйте морфологічні категорії прикметників, зверніть увагу на їх залежний характер.

Гарячі дні в розкішному розповні літа стоять тоді над безмежними видноколами, і дзвінким гомоном озивається хліборобський степ. Він не затихає навіть тоді, коли прийде в задумливі поля сизо-синій вечір і розсипле над степовими ще не скошеними хлібами ясні зорі.

Навіть ніч у моєму краю не така, як деінде. Вона приходить у степ зорянистою чарівницею, така ясна і прозора, що в полі видно від обр'ю до обр'ю в місячному сяйві.

І.Цюпа

2. У наведених поетичних уривках визначте лексико-граматичні розряди прикметників.

*I. Та, їдучи, не розсипай проміння,
Не обтрясай небесної роси,
Щоби в момент найбільшого терпіння
Мав ти світило вічної краси.*

*II. Таке-то життя вже собаче,
Що серце десь рветься, щось плаче....
На те, щоб з далеких доріг
Вернути до маминих ніг.*

Б.Лепкий

*III. Народє рідний, степова стихіє,
Безхитрісна, довірлива душа!
Чому тебе, святого гречкосія,
Так часто Божа ласка полиша?*

М.Руденко

3. Утворіть від поданих прикметників усі можливі форми ступенів порівняння. З'ясуйте, які морфологічні зміни відбуваються.

Вузький, дужий, мудрий, гарний, товстий, дорогий, авторитетний, досконалий, важкий, широкий.

4. Випишіть 5-6 прислів'їв із прикметниками вищого і найвищого ступенів порівняння.

Завдання для виконання в аудиторії:

1. З'ясуйте особливості семантики прикметників у поданому тексті, визначте їх стилістичну роль.

Одним з найбільших і найсвятіших обов'язків є почиття Батьківщини. А починається воно з батьківського порогу, розквітлої калини під вікном рідної хати, рідної мови, усміхненого віконця теплої домівки, незрадливої маминої усмішки зі сльозою на щоці, терпкого запаху картопляного диму.

*Усі ці означення вкладаються в одне поняття — Берег Дитинства.
В.Скуратівський*

2. Подані словосполучення замініть синонімічними з прикметниками. Зазначте рід і число прикметників.

Зразок: *серце матері — материне серце (сер. р, одн.)*

Гілля берези, твори Симоненка, дні жовтня, рій бджіл, вулиці села, пісня солов'я, порада Віталія, крило сокола, подвір'я школи, рада студентів, вечір у травні, пляма від масла, матеріал лекцій.

3. У наведених словосполучах визначте лексико-граматичні розряди прикметників. Поясніть явище переходу прикметників з одного розряду в інший.

Пищаний берег, заячий слід, пухнасті сніжинки, кришталева совість, зміїна усмішка, вступний іспит, залізний плуг, залізний протест, солом'яний чуб, приємний вигляд, гнідий кінь, ведмежа шуба, ведмежа послуга, ведмежа голова, ніжний погляд, багатолюдний мітинг, соболині брови, блідо-голубе небо, Джерина хата, Чорне море, важка промисловість, кров'яний тиск, мідне обличчя, лебединий пух, лебедина пісня, лебедина вірність.

4. Розкриваючи дужки, утворіть словосполучення, в яких залежним словом є прикметник; вкажіть його розряд, виділіть словотворчий суфікс.

Зразок: *(Наталка) зошит — Наталчїн зошит (присвійний)
(Орел) гніздо, (мавна) клітка, на (низ) поверсі, (зозуля) яйце,
(малина) сукня, (хліб) поставки, (Дорош) слово, (вівця) шерсть,
(сніг) баба, (Ілля) товариш, (вовк) погляд, (батько) порада, (барви) сорочка, без (край) степ.*

5. Знайдіть приклади переходу прикметників з одного розряду в інший.

1. Золота осінь. В яскравому небі білосніжними айстрами пропливають хмари (Ст.). 2. Зродиться месник з кривавих туг — Встане народ мій, вічний наш дух (Пач.). 3. Срібний березень постукає у двері, і виходить до світу Мати (Под.). 4. І новий, святковий день широко розгорнув лебедині крила (Зб.). 5. Не заростуть тернами шляхи до твоєї поезії, Тарасе, до її вічно живої весни! (Гонч.). 6. В духовних мурах тихо (Лепк.). 7. Земле Шевченкова, земле Франкова, Ниво, засіяна щастям-добром, Вічна твоя соловейкова мова, Вічна розмова Дністра із Дніпром (Павл.). 8. Хто почислить ті ночі клопотливі, Хто дні сумні і вагітні журбою? (Лепк.). 9. Відтепер щороку гомонітиме оживаючий степ, пройнятий бархатною

музикою моторів (Гонч.). 10. Шепелявий Гаврило перелякано дивився на нього п'яними баранячими очима. 11. Голос у нього гучний, але якийсь дерев'яний (Козл.).

6. Складіть речення, в яких наведені прикметники належали б до різних лексико-граматичних розрядів.

I варіант: *легкий, сталевий, заячий, батьківський.*

II варіант: *білий, туманний, лебединий, материнський.*

7. Утворіть від поданих прикметників синтетичні й аналітичні форми ступенів порівняння. З'ясуйте, чому не всі прикметники мають ступені порівняння.

Тихий, синюватий, премудрий, весняний, довжелезний, карий, гіркий, бурштиновий, поганий, дрібнюсінький, лисий, жонатий, дешевий, галчин, каракулевий, кисло-солодкий, білявий, швидкий, лимонний, ультрамодний, ясно-жовтий.

8. З'ясуйте, які експресивно-стилістичні значення виражають прикметники у формах вищого та найвищого ступенів порівняння у художньому тексті. Доведіть на власних прикладах. Для зразка використайте наведену строфу.

*Найпрекрасніша мати щаслива,
Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,
Найскладніша людина проста.*

В.Симоненко

9. Визначте частиномовну приналежність слів у поданих реченнях. З'ясуйте явище субстантивації прикметників.

I. *Ні, любий, я тобі не дорікаю,
а тільки — смутно, що не можеш ти
своїм життям до себе дорівнятись.*

II. *Що милого не може обійняти,
Навіки пригорнути довгим віттям.*
Л.Українка

III. *Чекають воїнів кохані,
батьки і сестри юних ждуть.*
В.Сосюра

Навчальне видання

БАБІЙ Ірина Михайлівна

ВІЛЬЧИНСЬКА Тетяна Пилипівна

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

Морфологія

Практикум

ЧАСТИНА 1

Головний редактор *Будний Б.Є.*

Технічний редактор *Козуб І.О.*

Комп'ютерна верстка *Побережник О.В.*

Художник *Басалига В.А.*

Підписано до друку 22.01.2002. Формат 60×84/16. Папір друкарський.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 3,7. Умовн. фарбо-відб. 3,7.

Видавництво “Навчальна книга – Богдан”
Свідоцтво №24637417 від 13.11.97
46008, м.Тернопіль, вул. Танцорова, 14. А/с 534
тел./факс: (0352) 25-18-09, 43-00-46, 25-37-53
E-mail *publishing@budny.te.ua*
www.bohdan-books.com